

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

FŐSZERKESZTŐ: DR. KUN BÉLA. FELELŐS SZERKESZTŐ: ERDŐS KÁROLY.

Megjelenik hetenként egyszer, szombaton.

Előfizetési ár: egész évre 20 korona, fél-
évre 10 korona. Egyes szám ára 50 fillér.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Debreczen, Kollégium
Ide kell küldeni a lap szellemi és anyagi ügyeire vonatkozó
minden közleményt, előfizetést, reklamációt és hirdetési díjat.

Egyház és egyetem.

A tanítás szabadságának korlátja a tanulás szabadsága. A tanulni akaróknak meg kell adni az alkalmat arra, hogy megtanulhassák, amit tudni akarnak. Ebből a szempontból tökéletesen mindegy, hogy a tudomány utáni ideális sóvárgás, vagy valamely életpályán való gyakorlati érvényesülésre törekvés vezeti-e a tanulni akarókat. Akár ez, akár az a céljuk, nem szabad nekik hamis cégér alatt dugárút szállítani. Beethoven élettörténete nagyon érdekes és sokban tanulságos, de nagyot nézne mindenki, ha valamely professzor a magyar alkotmánytörténeti előadások címén ezt akarná tárgyalni. A bacillusok életének és tenyészetének vizsgálata gyönyörködtető és sok becses tudományos credményhez juttat, de ha például a magyar királyság ezredéves fennállásának ünnepén a történelem professzora a bacillusok tenyészetéről értekeznek, mivelhogy szerinte Magyarország is egy bacillustelep, — vajjon mit szólnának hozzá az akkor ünnepeik?

Vagyis hát: a professzornak azt a tudományt kell tanítani, amelynek tanítását a maga feladatául vállalta. A perrendtartás professzora ne tanítson kórbonctant és a latin nyelvészeté ne magyarázza a héber bibliát, mert az ő tanítványai ötöle azt a tudományt akarják tanulni, melynek ő a professzora, s ha másfelé kalandoz, a tanítványok a maguk célja szerint haszontalanul töltik idejüket az ő hallgatásával.

Amint a professzornak az a kötelessége, hogy a maga nevének megnevezett tudományt s ne annak címe alatt más valamit tanítson: ép-
úgy mindegyik tudománykarnak is kötelessége hogy azt a tudománykört művelje, amelynek művelésére állított fel s amelytől nevét nyeri. A jog- és államtudományi karon jog- és államtudományt, az orvostudományi karon orvostudományt kell tanítani és nem egyebet. Amelyik

kar nem azt a tudománykört tanítaná, melyre elnevezése mutat, félrevezetné az ifjúságot s nem teljesítené a felsőbbségével szemben magára vállalt kötelességét.

Azért, hogy a karban csakugyan a kar mi-voltának megfelelő tudomány taníttassék, az egyes professor felelős a karnak, a kar pedig felelős az egyetem felettes hatóságának. *Ez alól a felelősség alól a tudományos meggyőződés sem mentesít.* Lehetséges például, hogy a nemzetközi jog professzorában az a meggyőződés érlelődik meg, hogy egyáltalán nincs nemzetközi jog. De ebből nem az következik, hogy ő most már, — mivel szerinte olyan tudomány, melyet neki tanítani kellene, egyáltalán nincs — semmit se tanítson, sem az, hogy tetszése szerint valami egészen mást tanítson, hanem kötelessége jelenteni a karnak, hogy ő azt a munkát, melyre vállalkozott, tudományos meggyőződése szerint nem teljesítheti. Ép így lehetséges volna például az is, hogy az orvostudományi kar a maga egészében, vagy nagy többségében megállapítaná, hogy orvostudomány egyáltalán nincs és az orvoskodás csak ügyeskedő mesterség. De ebből nem az következnek, hogy az a kar most már — magát továbbra is orvostudományinak nevezve — csillagászatant vagy theológiát tanítson, hanem az, hogy jelentse a felsőbbségének a maga nézetét, mely szerint olyan tudománykör, melynek művelésére állított, valójában nincs és így kérje, hogy mássá átminősítsék, vagy egészen szüntessék meg.

Az, hogy a kar megvizsgálja, vajjon az a tudomány, amit a kebelébe tartozó egyes tan-
székeken tanítanak, megfelel-e a kar ne-
vének és rendeltetésének, épen nem korlátja a tudomány szabadságának. Mert ha például a büntetőjog professzora azt tanítaná, hogy mindenféle emberi büntető szabály helytelen, erkölcostelen és figyelmen kívül hagyandó, és egyedül az ószövetség tízparancsolata kötelező, tehát

csak az tanítandó, a jog- és államtudományi karnak bizonyára kötelessége volna a tanulás szabadsága érdekében megállapítani, hogy tagjának ez a tanítása a jog- és államtudomány körébe nem tartozik és gondoskodni arról, hogy a tanulók a büntetőjogot tanulhassák. Ha ez nem volna a karnak joga és kötelessége, hivatásának megfelelni nem is volna képes.

A debreczeni m. kir. tudományegyetemen az egyetem szervezeti szabályzata (5. §.) szerint mint első *a református hittudományi kar* áll fenn. Nem egyszerűen hittudományi, hanem kifejezetten *református* hittudományi kar. Kétségtelen tehát, hogy ez a kar hallgatóival és többségével szemben egyaránt *köteles református hittudományt tanítani és azért, hogy kebelében ez taníttassék, nemcsak erkölcsileg, de jogilag is felelős.*

A debreczeni m. kir. tudományegyetem református hittudományi karának ezidei dékánja nagyon emlegetett ünnepi felolvasásában a többek közt azt is mondja, hogy : *a theologiai tudomány . . . annyiban, amennyiben megérdemli ezt a nevet, nem ismer . . . felekezeti jellegét.*

Ha ez a tanítás áll és ha ezt a tanítást a református hittudományi kar helyesnek fogadja el, akkor a karnak feltétlen kötelessége, vagy nevének megváltoztatását kívánni, vagy megszüntetését kérni. Mert ha igaz az, hogy a kar nevében ellentmondás van, s ha igaz, hogy amit ott tanítanak, az vagy tudomány és akkor nem lehet református (azaz felekezeti jellegű), — vagy református, de akkor (felekezeti jellegű lévén) nem érdemli meg a tudomány nevet : a kar vagy megtéveszt a mostani nevével, vagy egyáltalán nem tudományt tanít és így nincs helye az egyetemen.

Természetesen ez a kérdés nem közömbös a református egyházra és nevezetesen a tiszántúli református egyházkerületre nézve sem. Az állam és az egyházkerület közt létrejött szerződészerű megállapodás ugyanis kimondottan *református hittudományi kar* létezéséről és fenntartásáról szól. (Egy, és pedig *református hittudományi kar tartatik fenn.*) Az egyházkerület ezen *református hittudományi kar* fenntartásához kötelezte az évi hetvenezer korona hozzájárulást és egyéb szolgáltatásait. Ha ilyen kara nem lesz a debreczeni tudományegyetemnek, vagy az, melyet ma így neveznek, megszűnik *református* lenni, — megszűnik az egyházkerület kötelezettsége is.

*

Én tehát a helyzetet így látom :

Arról, hogy a debreczeni m. kir. tudományegyetemen *református hittudományi kar* álljon fenn, hogy tehát ezen a karon *református* hittudományt tanítsanak, a vallás- és közoktatásügyi miniszter dolga gondoskodni, akit erre a tiszántúli református egyházkerülettel kötött szerződés is kötelez. Azt természetesen, hogy amit e karon tanítanak, vajjon valóban református hittudomány-e, a miniszter, aki rendszerint nem református és nem theologus, nem maga dönti el, hanem ennek megítélése a kar kötelessége. A karnak joga van a miniszter előtt javasolni akár azt, hogy a kar egyáltalán, akár azt, hogy a karnak *református hittudományi* neve és jellege megszüntetessék, — de mindaddig, míg az, mint *református* hittudományi kar áll fenn, kötelessége arról gondoskodni, hogy ott nem más, mint *református* hittudomány taníttassék.

Ha valamelyik professzor *nem református* hittudományt tanítana, az tehát *az egyetem irányában* nem teljesítené kötelességét és ennek folytán a rendes egyetemi hatóságok által volna emiatt felelősségre vonandó. Eszerint az, hogy az állami tudományegyetem református hittudományi karán valóban református hittudományt tanítsanak, az egyetem saját hatóságai által biztosítandó s az egyháznak, mint az állammal, az egyetem fenntartójával szerződött félnek nem az a dolga, hogy az egyes professzorok tanításába bele szóljon, hanem az, hogy szorgosan vigyázzon, vajjon a másik szerződő fél (az állam) teljesíti-e a kötelességét s ha azt találja, hogy annak a részéről teljesített szolgáltatás nem szerződészerű (nem „református hittudomány tanítása”), a szerződészegésnek konzekvenciáit vonja le.

Mindazáltal azt, hogy a debreczeni m. kir. tudományegyetem református hittudományi karának és e kar tanárainak az egyházhoz való viszonya egyházi törvényhozás útján részletesen szabályoztassék, feltétlenül szükségesnek tartom. Már csak azért is, mert annak, hogy e kar tanárai kikötés szerint lelkészjellegű egyének, minden irányban le kell vonni a következőseit.

Én óhajtom, hogy a tudományegyetem hittudományi karának tanárai mindazokat az egyházi tisztségeket és megbízásokat viselhessék, melyeket csak lelkészek vagy lelkészjellegű tanárok viselhetnek. Lehessenek lelkészi részről konventi, zsinati tagok, egyházkerületi tanácsbírák, főjegyzők, sőt püspökök is.

Ez pedig a mai féloldalas helyzetnek egyáltalán nem konzekvenciája. K. B.

Egyház

A felsőszabolcsi egyházmegye közgyűlése.

A felsőszabolcsi egyházmegye 1918. évi április hó 10-én Kisvárdán közgyűlést tartott, amelyen az egyházmegye lelkészi kara csaknem kivétel nélkül megjelent. Az egyházmegye kiváló és szeretett esperesének Vas Mihálynak a lemondása hozta össze — a háború óta talán első ízben — ilyen szép számmal az egyházmegyei közgyűlés alkotó tagjait. Fájdalommal vette mindenki tudomásul Vas Mihály esperes visszavonhatatlan elhatározását, hogy megrendült egészségére tekintettel az egyházmegye vezetésétől visszalép. A ragaszkodásnak, az elismerésnek, a hálának és a bizalomnak olyan koszorúját rakta le a közgyűlés az egyházmegye vezetésétől való esperes lábai elé, amilyenre egyházi közéletünkben is ritkán van eset. A ragaszkodó szó és a kérések hiába hangzott el annyiak ajkáról; a szívek hiába olvadtak össze a ragaszkodás kifejezésében. Vas Mihály, ki az egyházmegye megalapítója, böles vezére, tapintatos előjárója és erőskezű kormányzója volt, kinek az egyházmegye felvirágoztatását köszönheti, rövidesen megszűnik az egyházmegye valóságos esperese lenni. Hálából az egyházmegye örökös tiszteletbeli esperessé választotta a távozót.

Az egyházmegye közgyűlése különben rövid volt s alig vett igénybe egy délelőttöt.

A tanácsbírói értekezlet d. e. 9 órakor kezdődött, a közgyűlést pedig Vas Mihály esperes imája után 1/211 órakor nyitotta meg Jármay Miklós egyházmegyei gondnok. Ezután történt a tagok számbavétele, dr. Zsidái Dániel vil. tanácsbíró és dr. Piskolti Ferenc vil. főjegyző eskütétele. Az esperesi időszak jelentős megemlékezett országos közéletünk veszteségeiről, dr. Kenessey Béla püspök haláláról, úgyszintén Nagy Károlynak püspökké történt megválasztásáról is. Megemlékezett a mérhetetlen erkölcsi veszteségről, amelyet a csaknem négy éve folyó háború eddig is okozott. Javaslatára felír az egyházmegye a kerületi gyűlésre, hogy népnevelésünk óriási veszteségeinek a pótlására f. évi szept. 1-től katonai szolgálatot teljesítő tanítóink mentesítését kérelmezze. Ari Antal laskodi és Nagy Sámuel révaranyosi lelkészek állásukban megerősítettek. Az esperesi lemondás kapcsán megindult kérések és bizalomnyilvánítások eredményre nem vezetvén, a lemondás indokára tekintettel elfogadtatott s a szavazatok beadásának határideje 1918 május 15-ben állapított meg. Az egyházmegye területéről elköltözött Kiss József világi tanácsbíró lemondását a közgyűlés szinte elfogadta, míg Valády Mátyás egyházmegyei aljegyzőt megtartotta állásában. Egyházmegye a nagybányai egyházmegye korpótlék és

adósegély tárgyában hozott határozatát támogatja s a tiszakerületi ág. hitv. ev. lelkészegyesület átirata kapcsán kéri a kerületet, hogy írjon fel a kormányhoz a lelkészi fizetésnek korszerű rendezése tárgyában. Görömbei Péter egyházmegyei tanácsbíró alapsan megindokolt előterjesztése szerint sürgeti az 1848. évi XX. t.-c. tökéletes végrehajtását, a katolikus autonomia megvalósítását s tiltakozik az ellen, hogy az egyházi és iskolai alapok éppen a mai nyomorúságos szenvedéssel telt időben bocsáttassanak át a kath. autonomia tulajdonjogába. E tekintetben feliratban kéri a vármegyei közgyűlés támogatását.

Több adásvételi ügy és tanítói díjlevelek letergyalása után a gyűlés véget ért.

Gyűlés után közébéd volt a nagyvendéglőben, ahol számos pohárköszöntő hangzott el. Sajnálattal búcsúzott mindenki a távozó esperestől. A jövőndő bizonytalansága sokak lelkében visszhangot keltett: vajjon ki lesz méltó a Vas Mihály örökébe lépni? Mert sokan vannak a hivatalosak, de kevesen a választottak (Mát. 22. 14.)

— szí. —

A máramaros-ugocsaí egyházmegye közgyűlése.

György Endre jubilálása.

Református egyházunk közéletének történetében, az utolsó félszázad lefolyása alatt, kiváló képességeinek maradandóbb nyomait alig hagyta valaki egyházi közéletünk jelesei közül, mint György Endre, a máramarosugocsaí egyházmegye gondnoka. Az evangéliom éltető erejével megáldott lélek az övé, kinek Krisztusért való hevülése ott lángol a kicsiny máramarosi, ugocsaí egyházak ügyeinek intézésében ép' úgy, mint az egytetemes egyház hatalmas alkotásainak létrehozásában és a külföldi hittestvéreinkkel való érülközéseinkben. Ő nem a „dizmagyar kálvinista gondnok“; hanem a valóban egyházas, régi világi nagyjainkra emlékeztető nagy kurátor, ki a zajtalanul, de a lélek belső indításából dolgozó egyházi nagyjaink típusa. Csak természetes hát, hogy — amikor az irányában megnyilvánuló isteni kegyelem földi élete 70. évét engedte betölthetnie, — a hozzá legközelebb álló kis egyházak képviselője, a Királyházán, április 11-én tartott egyházmegyei közgyűlés, a kiváló elnöktárs Biky Ferenc esperes lelkészen, szépen üdvözlő és gyűlést megnyitó jeles szavai után, lelkes ovációban részesítette György Endrét. Gondnokunk e lélekből fakadó ünneplése volt, a gyűlést megelőző istentisztelet után, amelyen a feketepataki új pászter, Bodnár László Istennek, embernek tetsző módon fungált, a szokott formások között megalakult gyűlés első ténye. Ebből az

ünnepelet, mint rövid köszönő szavaiban (mindig rideg és rövid, ha önmagáról van szó) mondta, csak azt a tanúságot merítette, hogy ezután még többet kell dolgoznia s hogy 19 évet meghaladó gondnoki működése után, jövő éveit továbbra is a közért kell áldoznia.

A szép számban megjelent egyházi képviselők, e szívök szerinti ünneplés után, fájdalmas kegyelettel parentáltak el a szomszéd traktus, Bereg, hív és igaz gondnokát Várady Gyulát; míg a nagybányaiak javaslatát a kongrua- és korpótlék gyorsabb utalására vonatkozólag elfogadták. A nagy körültekintéssel, bölösen kormányzó esperes időszaki jelentése, valamint az általa kezelt pénzekről szóló referáda megnyugvással vétetett tudomásul. Hasonlóképen a tanügyi bizottsági és missziói jelentések is, valamint a gyám bizottsági jelentések és javaslatok is.

A reformáció 400 éves jubileumára egyházmegyénk 10.000 K-ás alapítványt tett a máramaroszigeti liceum részére, a viski egyház pedig saját céljaira 9000 K-t, mindkét alapítvány alapítólevelei lelkesedéssel fogadtattak el.

Nem kis csenzussal tárgyalattak a máramaroszigeti vallássérelmi esetek, hol — mert az áttérést szabályozó 68. évi 53. t.-c.-nek nincsen büntető hatálya — a türelmetlen plébános Isten nagyobb dicsőségére, az emberi test betegsége nyomorúságát használja okul a zavarosban való halásztatásra. Ez ügy illetékes helyre terjesztetik föl. — A tivadarfalvai újonnan választott lelkész, Orosz Kálmán, állásában megerősített, Isten gazdagon áldó kegyelme esdétvén reá. A tiszakeresztúri agg pásztor, Deák Mihály káplántartási kérelme helyesen intéztetvén el; az újonnan kiállítani kívánt tanítói díjlevelek alapos munkára valló referációját hallottuk és fogadtuk el, a derék jegyző, Szabó Lajos, munkája nyomán.

Peleskey Sándornak a Református Sajtóegyesület és a Bethlen-nyomda pártolása ügyében benyújtott indítványa fogadtatott el ezután; míg Nagy Endre tanácsbírónak a látogatási küldöttségek ma már lehetetlenül csekély díjazása emelésére vonatkozó indítványa a tanügyi bizottsághoz tetetett véleményadás végett.

Ugyancsak Nagy Endre, ez a belsőben, külsőben egyaránt lelkes magyar pap, az egyházmegyei pénztárnoki tisztet becsülést érdemlő buzgósággal és hűséggel vivő kartárs, pénztárnoki tisztéről való lemondása tárgyalatott ezután. Csak természetes, hogy nem fogadtatott el, hanem fölkeretett a további munkára.

A hű gondoskodás tárgyát képező, szigeti liceum kérte végül beleegyezését a közgyűlésnek, hogy nehezen hozzáférhető s békében bizony értéktelen s relative ma is keveset jövedelmező földjét eladhassa. A kérés teljesítetett.

Délután volt a bírósági gyűlés, amelyet főként a terménybeli fizetések megváltása körüli anomália dominált. Tanulsága ez egyházi tisztviselőinket bántó s anyagilag sújtó állapotnak egy lehet: minden egyezkedésnek vegye elejét a konvent, rendelje el a terménybeli fizetések természetben való kiszolgáltatását. A háború ebben a tekintetben is vis major, t. i. a tisztviselőre nézve lehetetlen a megélhetés az egyezségek betartása mellett. Vajjon nem lesz-e ezt késő belátni a jövőben? Azonnal cselekedni kell.

Máramarosi.

A középszabolcsi egyházmegye közgyűlése.

A középszabolcsi egyházmegye f. hó 17-én tartotta tavaszi rendes közgyűlését Nyiregyházán a vármegyeháza közgyűlési termében, Görömbei Péter esperes és Gencsy Albert egyházmegyei gondnok elnöklete alatt. A közgyűlést Görömbei Péter esperes nyitotta meg magas szárnyalású imával, amelyben különösen a béke eljöveteleért könyörgött. Az imádság után ugyancsak ő mondott megnyitó beszédet, amely Lapunk jövő heti számában teljes egészében közölve lesz.

A megnyitó beszéd után beterjesztették az esperesi időszaki jelentést, amely a legutolsó gyűlés óta történt eseményekkel részletesen foglalkozott. A közgyűlés a nagy figyelemmel egybeállított esperesi jelentést helyesléssel vette tudomásul, majd ki-mondotta, hogy az esperes úrnak költői szépségű és szárnyalású imáját s szebbnél szebb gondolatokban bővelkedő megnyitó beszédét jegyzőkönyvében megörökíti.

Azután a választásokat ejtették meg. Egyházmegyei lelkészi tanácsbíróvá Szikszay András ibrányi, egyházmegyei lelkészi aljegyzővé pedig Porzolt István újfehértói és Gönczi János ibronyi lelkész választattak meg. A megválasztott egyházmegyei tisztviselők nevében — az ünnepélyesen elhangzott hivatalos eskü letétele után — Szikszay András ibrányi lelkész tanácsbíró köszönte meg a tőle megszokott ékesszólással a feléjük irányult bizalmat. Beszédére esperesünk megható szavakkal válaszolt s kérte a Mindenhatót, hogy tartsa meg őket a mostani jó egészségben még igen sokáig édes hazánk, a társadalom javára, anyaszentegyházunk büszkeségére és egyházmegyénk örömére.

A Szikszay András lemondása folytán megüresedett egyházmegyei házipénztárosi állást Vass János őri lelkésszel töltötték be, míg az ő lemondása folytán megüresedett számvevőszéki tagságra Tomory Pál paszabi lelkész választott meg. A Gönczi János aljegyzővé történt megválasztása folytán meg-

üresedett számvevőszéki jegyzői állásra Kis József sényői lelkészt választották meg.

A tárgysorozaton levő ügyek közül bennünket legközelebből érdeklő, a katolikus autonómia-ról és az 1848: XX. t.-c. végrehajtásáról szóló törvényjavaslat tárgyában az egyetemes konventnek egyházi körökben már ismert határozatában foglalt kívánalmakhoz az egyházmegyei közgyűlés kész szívesen csatlakozik.

Nagy Lajos,

református s. lelkész,
vármegyei főlevéltárnok.

Tudomány

Kálvin és a zsinatpresbiteri egyházalkotmány.

Arra hívnak fel, mondanám el, miért és mennyiben téves Zoványinak az a tanítása, mely szerint a zsinatpresbiteri rendszert tévesen szokás Calvinusra visszavinni.

Ez a feladat sokkal nehezebb, mint amilyenek első tekintetre látszik, mert a felolvasás szóban forgó részén az állítások úgy vannak egymás mellé csoportosítva, hogy egyenként azok mindegyikében van igazság, de azért az egész még sem adja az igazságot. Ezt mondja ugyanis Zoványi:

„... Az egyedül protestáns szellemű zsinatpresbiteri rendszerrel, de nem a nálunk így képzelttel és így nevezettel, melyet éppen episkopális kinövési tökéletesen kiforgatnak valódi természetéből, hanem igenis a francia, holland, skót, északamerikai és helvét rendszerével, melyet tévesen Calvinusra szokás visszavinni, jöllehet sem ő a saját theokratikus kormányzásában, sem az egyházkormányzat eszményi alakjául azt először kitűző Luther a maga körében meg nem bírta valósítani, minthogy a dolog természetéből és az adott körülményekből folyólag kezdettől fogva csupán olyan országokban, ott sem mindegyikben alakulhatott ki, ahol az államfő megmaradt katolikusnak s így nem kívánt befolyást biztosítani magának az eretnokséghez pártoltak egyházi ügyvitelére“.

Abban egyetértünk Zoványival, hogy a zsinatpresbiteri egyházkormányzat *valódi* alakja az, mely Svájcban, Franciaországban, Skóciában, Németalföldön a 16-ik században, s majd Északamerikában kialakult s nagyobb részben ma is fenn áll. Az is igaz, hogy Kálvin a maga törekvéseit az egyházkormányzatot illetően Genfben („theokratikus kormányzásban“) nem tudta teljesen megvalósítani, hiszen mindenki előtt ismeretes, hogy Kálvin a genfi egyházi rendszabályokkal nem volt megelégedve, s hogy bár azokon később sikerült több, az ő felfogásának meg-

felelő változtatást tenni, még sem volt Kálvin theóriája és a genfi gyakorlat közt teljes az összhang.

Abban sem mondhatok ellen, hogy az egyházkormányzat eszményi alakjául azt Luther tűzte ki először. Amennyire tudom, Luther már 1526-ban szól az egyház büntetésnek a gyülekezet (a szó valódi értelmében vett) arisztokráciájának gyűlésén a Máté evangélioma 18. része szerint gyakorlásáról. Ezzel bizony jól megelőzte az akkor még gyermek-sorban levő Kálvint. De az is igaz, hogy ugyanott, ahol e gondolatot elmondja, hozzáteszi mingyárt: *Aber ich kan und mag noch nicht eyne solche gemeyne odder versamlunge orden, denn ich habe nicht leute und personen dazu.* Tehát nem tudja és nem kívánja megcsinálni, mert nincs hozzá ember.

Sőt azt is tudja mindenki, ki ezzel a kérdéssel valaha is foglalkozott, hogy Kálvint nemcsak Luther előzte meg a gondolattal, hanem mások is. Így *Brenz* is presbitereket kívánt állítani a gyülekezeti fegyelem fenntartására, de az állami felsőbbség által kirendelve s egyáltalán a felsőbbségnek tartva fenn a végleges rendelkezés jogát. Ez az ő terve maradandó eredmény nélkül tünt el. *Lambert* még közelebb jart a zsinatpresbiteri elvek teljes kifejtéséhez, de az ő terve is, *melynek különben Luther ellene nyilatkozott*, feledésbe ment.

Ezzel szemben tény az, hogy Kálvin nemcsak ábrándozott a presbiteri egyházkormányzatról, de azt, ha nem is tökéletesen, meg is valósította és pedig nemcsak az „ő saját theokratikus kormányzásában“, hanem s még nagyobb mértékben Franciaországban, melynek református (— Zoványi szerint is valódi —) zsinatpresbiteri egyházkormányzatának létesítésében neki, hazájabeli hitsorsosaival folytatott kiterjedt levelezése által jelentékeny része volt. *Hans von Schubert*, a heidelbergi egyetem professzora legalább is annyi történelmi alappal, mint amennyire Zoványi a Luther elsőbbségét alapítja, mondta 1909-i Kálvin-émlékbeszédében, hogy: „A francia egyház, melytől a németalföldi életét veszi, az ő közvetlen munkája, *John Knox*, a skót, az ő legvalószínűbb tanítványa“.

Igaz tehát, hogy maga az idea Luthernél előtt található, mint Kálvinnál, ám az is igaz, hogy Luther nemcsak nem bírta, de nem is kívánta megvalósítani, míg Kálvin egyrészt a gondolatot részletesen kifejtette, másrészt nagy részben meg is valósította s más országokban az ő tanítása és mintája nyomán fejlették ki a zsinatpresbiteri rendszerű egyházkormányzatot.

Abban is van igazság, hogy a zsinatpresbiteri egyházkormányzati rendszer számára olyan országokban volt kedvezőbb a talaj, hol az uralkodó megmaradt katolikusnak. De nem helyes úgy, ahogy Zoványi mondja, hogy „a dolog természetéből és az adott körülményekből“ folyólag csak ilyen orszá-

gokban alakulhatott volna ki. Franciaországban katolikus maradt az államfő, de ez a körülmény nem tudta fenntartani a francia egyház eredetileg zsinatpresbiteri egyházkormányzatát. Skócia ellenben csakhamar a reformáció és a kálvinista egyházszervezet elfogadása után a reformációhoz csatlakozott uralkodó jogára állt és tudjuk, hogy Jakab is, mások is buzgón pártolták a püspöki kormányzatot, mégis megmaradt a zsinatpresbiteri egyházalkotmány. Ugyanez az eset Északamerikában is, míg Hollandia szintén nem sokkal a zsinatpresbiteri kormányzat elfogadása után szabad köztársasággá lett, nem is szólva arról, hogy a köztársasági Svájcban az uralkodó nem maradhatott katolikus.

Ismétlem: a Zoványi egyes tételei közt egy sincs olyan, amelyre azt mondhatnám, hogy nem igaz. De egészben véve mégis téves, a tanítása, vagy legalább is tévedések előidézésére alkalmas. Mert aki munkájának e részét készpénznek veszi, azt fogja hinni, hogy Kálvinnak semmi köze a zsinatpresbiteri rendszerhez, hiszen a gondolat Luthertől való, a megvalósulás pedig kizárólag (a dolog természetéből folyólag) attól függ, hogy az uralkodó katolikus maradt. Ez pedig sem egyik, sem másik részében nem áll s az igaz az, hogy Kálvin fejtette ki elméletben a zsinatpresbiteri kormányzat elvi alapjait, s hogy az első zsinatpresbiteri egyházalkotmányok részint az ő személyes közreműködésével, részint pedig az ő tanítványainak a munkájával valósultak meg.

Még egy megjegyzést kell tennem. Azt mondja Zoványi, hogy a „nálunk így nevezett“ zsinatpresbiteri rendszert „episkopális irányú kinövésai tökéletesen kiforgatják valódi természetéből“. Én magam is azt tanítom, gyűléseken elmondom és nem egyszer megírom, hogy a mi egyházalkotmányunk (mondjuk, éppen „episkopális irányú“ kinövésai miatt) nagyon különbözik a valódi zsinatpresbiteri rendszertől. De azt mégis erős túlzásnak tartom, hogy „tökéletesen“ ki volna forgatva valódi természetéből. Tudományos előadásokban pedig a túlzásoktól mentesség, a tárgyilagosság még akkor is megőrzendő, ha a szubjektív kilendülést az ünnepi hangulat emelésére való törekvés okozná.

Kun Béla.

Közélet

Generalis visitatio Gyulán.

A békésbánati egyházmegye egyes egyházainak püspöki látogatása már évekkal ezelőtt megkezdődött. Ezt a nagyfontosságú munkát kívánta főtiszteltető püspök urunk folytatni akkor, amikor a gyulai egyház visitatioját vette célba. Ápril 19-én indult el az útra, kísérőül választván maga mellé dr. Ferenczy Gyula egyházkerületi tanácsbíró, akit azonban a vé-

letlen meggátolt az útrakelésben és Rózsa Sándor egyházkerületi pénztárnokot. A vizsgálat gondos és széleskörű foganatosítása céljából nagy körültekintéssel kellett a mai nehezen összehozható vasúti csatlakozások idején az indulás és odaútazás terminusát kiszámítani, ami csak úgy volt elérhető, ha közben a nagyváradi—csabai útvonalon egy éjjelre félbeszakad az utazás, az útasok Gyapjú község állomásán kiszállnak s püspök urunk testvérénél, Baltazár János úr vendégszerető hajlékában megvárják a másnap reggeli vonat indulását Gyula felé. Püspök urunk kísérőivel együtt már máskor is osztotta be így az úti programot, úgy, hogy Gyapjún a generalis visitatio kezd egészen rendszeressé válni. És ebben a visitatióban nem a látogatott hely, hanem a látogatók jutnak olyan élvezethez, ami ritkán juthat mindenkinek osztályrészeül. Baltazár János úr négyezer holdas dominium gazdaságát intézi itt, úgy, hogy sikerdús működésében a szakértelem az áldott föld forró szeretetével tart versenyt. Ebben az uradalomban úgy a növénytermelés, mint az állattenyésztés páratlan magas fokra fejlődött; aki tanulni akar, aki mintagazdaságban vágyik gyönyörködni; ki látni akar vérbeli magyar gazdát, olyat, aki nemcsak nagy tudású gazdálkodó, de egyszersmind rajongó szeretettel csügg a magyar búzatermő rögön: az menjen el Gyapjura, ahol a gazdaságot kormányzó tiszt rátermettsége folytán a mostoha években sem látnak szükségét a Blaskovits-féle uradalomban, ahonnan a szomszéd sokszor nélkülöző nagy gazdaságok is hatalmas kiegészítő forrásra szoktak találni. Ma, a „több termelés“ sürgetésének idején, a falusi lelkipásztor is sokat láthat itt. A példaadás már is meglátszik a község kis gazdájának háza tájékán, hol oláh ajkúak ugyan a lakosok, de az állami iskolázás befolyása alatt nem aludtak dakoromán álmokat. Füstös szalmásviskók helyett csinos házikókban laknak s külső gazdaságuk is mintaszerű. Eltanulták ezt az uradalom kezelőjétől.

Ápril 20-án történt a megérkezés Gyulára, melynek vasúti állomásánál nagy népsereg várt a püspök megérkezésére. Rövid, de tartalmas és szívélyes üdvözlések után hosszú kocsisorral ment végbe a bevonulás. Püspök urunkat a gyulai egyház a Komló nagyszállóban helyezte el kísérőjével együtt. Ebéd végeztével d. u. 3 óra körül az üdvözlő küldöttségek fogadása ment végbe Békés vármegye székes házának dísztermében. Legelől a római katolikus egyház képvisellete jelent meg, szónoka az igen rokonszenves megjelenésű plebános volt. Majd a görög keleti egyház következett; utána az izraelita hitközség nagy számú küldöttségi tagokkal. Rabbijok magas szárnyalású tartalmas beszédet mondott, fenségesen találó öszövétségi vonatkozásokkal („püspökünk megismerte az ő testvéreit, mint József az övét Egyiptomban“ sat.). Az evangélikusok is siettek tisz-

teretük s szeretetük adóját leróvni püspök urunk előtt. A harcterek bator szívű látogatóját megillető tiszteletadásról a katonai tisztikar sem maradhatott el, hanem katonás rövidséggel, de annál tartalmasabb üdvözlettel adott kifejezést szíve érzésének. A vármegyei tisztikar, élén az alispánnal, a bíróságok, a királyi ügyészség, a kir. pénzügyigazgatóság, a városi tisztviselők kedves megjelenésű polgármesterökkel élükön, végül a helybeli egyház presbiteriuma, melyhez Futó Zoltán esperes is csatlakozott: mindnyájan szívből fakadó lelkes beszéddel üdvözölték püspök urunkat. Talán felesleges is megemlítenem, mert a nélkül is természetes, hogy valamennyi üdvözlésre a helyzethez mért találó tartalmú, ötletes beszéddel válaszolt a püspök úr. A tisztelgések befejeztével látogatásokat tett a püspök úr s az üdvöző küldöttek valamennyi vezetőjét és szónokát felkereste. Az alatt a parochián a presbiterium tanácstermében a lelkészi iroda vezetése, az anyakönyvek, jegyzőkönyvek, a parochiális könyvtár leltára sat. vétettek tüzetes megvizsgálás alá. Felülvizsgálat tárgyát képezték az 1917. évi egyházi számadások is. Mondani is felesleges, hogy minden ponton a legpéldásabb renddel, pontossággal találkozott a vizsgálat. A közpénztár (tőkepenztár) és az alapítványok összes vagyoni ereje 85,050 korona 95 fillért tesz. A számadások a presbiterium vizsgálatán már átjutottak, sőt át is voltak adva az egyházmegyei számvevői hivatalnak, honnan azokat az esperes úr gondossága juttatta vissza erre az alkalomra. Említsük meg itt, hogy a parochiális könyvtár Dombi Lajos kir. tanácsos és ny. esperes-lelkész adományából, saját szerzeményű műveiből több mint 60 darab művel gyarapodott.

Esti 8 órakor több mint száztíz vendég részvételével társas vacsora volt a Komló nagyszálló éttermében. A szokásos felköszöntők sorát püspök urunk nyitotta meg egészen új nyomokon haladó felköszöntővel a magyar királyra, melynek végeztével a lelkes éljenzés lecsillapulta után a közönség a magyar himnuszt énekelte el. Tizenegy óra körül vonult vissza püspökünk, hogy a napi fáradoalmakat kipihenje s felfrissülve a másnapi funkciókhoz erőt gyűjtsön. A társaság többi tagjai még sokáig maradtak együtt, sőt néhányan a püspöki látogatás felett érzett kibeszélhetetlen örömlükben alig bírtak engedni az álomra hívó — — záróra intésének.

Ápril 21-én már reggeli nyolc és fél órakor megkondult búsan egymagában a két nagyobb testvérétől rekvirálás útján megfosztott harang. De hát nem kellett arra harangok sokaságának hívó zúgása, hogy templomba siessen valláskülönbség nélkül Gyulának díszes közönsége. Nemcsak a padsorok, de a közök is megteltek áhitatos hallgatókkal, akik alig várták, hogy az elzengett éneklések után a messze távolban is ismerős szónoki hang megzendüljön. Ömlött az ima árja püspök urunk ihletett ajkairól, majd csen-

dült, mennydörgött az evangéliumi intés, tanítás szózata, a hallgatóságot lebilincselő egyházi beszédben. A reánk szakadt keresztel elviselését, türelemmel tovább hordozását könnyüvé tették a hirdetett igék, s a gyülekezet tagjai megújulva távoztak hajlékukba a forrástól, mely életnek italát ontá lelkök szomjúságának lecsillapítására.

Az istentisztelet végeztével a presbiterium a templomban díszgyűlést tartott. Dombi Lajos, az egyház derék, lelkes vezére beszámolt a generalis visitatio előtt az egyház kül- és beléletéről. Megnyugtató jelenségekről emlékezett meg. Vázolta azokat a súlyos csapásokat, melyeket ez az egyház a múlt század legelején óriási tűzvész következtében átszenvedett, amikor templom, torony leégett, a harangok egy kisebbnek a kivételével az épület hamuja közé olvadtak.

Az egyháztalálkozókat a most dúló háború vihara mint mindenütt, úgy itt is érzékenyen megtépasztta. A szülőttek száma felényire szállott, míg a halottaké megkétszereződött, amit azonban a katonai kórházban kiszenvedett harcosok halála tetemesen szaporított. A lelkész jelentése után Rózsa Sándor egyházkerületi pénztárnok számolt be a lelkészi iroda helyzetéről, melynek vezetése példás rendben foly és semmi kívánni valót nem hagy fenn. A számadások szerint 1917-ben 30,007 K 82 fillér bevétellel szemben 29,586 K 99 f. kiadás állott elő, a pénztári maradvány 420 K 83 fillért tesz. A templomlátogatásról s a hívek adakozó készségéről a perselypénz jelentős összege tesz megnyugtató, sőt örvendetes tanúbizonyságot. Az egyház közszükségleti és alapítványi pénztárának tőkéi részint takarékpénztári betétekben, részint hadikölcsönkötvényekben és jelzálogilag biztosított kölcsönökben vannak gyümölcsözőleg elhelyezve. A számadás rendszere, annak külalakja az egyházkerületszerte elfogadott formához igazodik itt is, mint mindenütt, mely azonban a számadásos munkálatok előállítását sok tekintetben eléggé terhessé teszi.

A beszámolás befejeztével püspök úr tette meg az egyházban szerzett tapasztalatok után megjegyzéseit. Buzdította a presbiteriumot, hogy az előlküzdésben annak minden tagja vegye ki a maga részét a kötelesség mértékén felül is. Az örvendetes jelenségek látása mellett nyomatékosan hívja fel a presbiteriumot, hogy a mintegy 50,000 K törlesztéses és 10,000 K függőkölcsöntartozástól most igyekezzen az egyház megszabadulni, amikor még szokatlanul olcsó a pénz. Ha elszalasztja a kedvező alkalmat a pénz olcsósága idején: a bekövetkező pénzdrágulás éveiben — ami biztosan bekövetkezik — sokszoros erővel sem tud segíteni az egyház önmagán terheinek könnyítése céljából úgy, mint épen most. Ajánlja ezenkívül, hogy az egyházi élet emelésére, a fájdalommasan sok helyen züllésnek indult ifjúság erkölcsé-

nek visszaneszesítésére külön fiú- és külön leány-egyesületet szervezzen, hogy az anyagi pusztulás közepette az erkölcsi pusztulásnak idejében eleje vételessék. Áldást mondott az egyházra, annak vezetőire s ajánlotta magát jó emlékezetökbe. Különösen kifejezte az esperes figyelmes előzékenységét, hogy terhes hivatali munkálkodása idejéből a püspök fogadására sietett épen akkor, amikor az ő lelkét aggodalmak tartják fogva egyik kedves családtagjának, leányának válságos szenvedése idején.

Az elbocsátó búcsúzó szavakat Futó Zoltán esperes intézte a püspök úrhoz. Hálásan köszönte a látogatást, melynek üdvös eredménye biztosan jelentkezni fog. Isten áldását kérte fáradhatatlan munkálkodására. Befejezte lelkes szavait ama bibliai szavakkal: megáldott téged az Isten és áldás vagy te minékünk, mert úgy fénylik a te világosságod az emberek előtt, hogy mások is látják a te jó eszelekedeteidet és dicsőítik a mennyei Atyát!

A lelkészlakon tett búcsúlátogatás, s a dobozi panaszok hívek meghallgatása után főtiszteletű urunk rövid magyaros ebédelés végeztével az állomásra sietett, ahonnan egyenesen Budapestre utazott a konventi ülésekre.

R—r.

A kath. sajtó hogyan ír a prot. lelkészek ruhasegélyéről.

„A Népruházati Bizottsághoz instanciázók között szinte elsők voltak a református lelkészek, az Országos Református Lelkészegyesület pecsétjével ellátott folyamodványukkal. Velük egyidőben érkezett be az evang. lelkészek és az ág. hitv. evang. lelkészegyesületek kérvényei, melyek mind-mind az ő nagy nyomorúságukra hivatkozva kérték a számukra való olesó ruhaszövetkiosztást. S mivel testületi kérvényt adtak be, mely testület vezetősége vállalkozott az arányos szétosztásra, ezért a Népruházati Bizottság úgy döntött, hogy az összes prot. lelkészek ugyanolyan szövetkedvezményben részesüljenek, mint az állandó tisztviselők, azaz 25 százalékuk megkapta a Bizottságtól a szövetet és kelteiket.

A református lelkészek ma boldogan dörzsölik a kezeiket és az O. R. L. E. és az evangélikus társai nagy hangozson könyvelik el érdemeik lajstromába a nagy eredményt, mellyel a prot. lelkészeket sikerült felruházni.

Mi történt ez ügyben eddig a kath. papság részéről? Mert hát itt is vannak nagyon sokan, kik szintén rászorulnak, szegény káplánok, rosszul fizetett hitoktatók miből vegyenek ma ruhát, cipőt, fehérneműt. A első lépés már itt is meg van téve. Csakhogy mivel a kath. papságnak nincs központi szervezete, ezért egyházmegyei folyamodvány alakjában történt

meg az első kérelmezés. A Népruházati Bizottság annyira méltányosnak és egyben szerénynek tartotta ezt a kérelmet, hogy minden megszorítás nélkül az egész 150 méter szövetet kiutalta a veszprémi egyházmegye szerény káplánjai részére.

Az egyenlőség és viszonyosság elve alapján jó volna, ha a kath. papságnak is legalább 25 százaléka juthatna olesó szövethez, mert a háború alatt a szükség nem kisebb nálunk sem, mint a prot. lelkészeknél.

Eddig tart a kath. „Egyházi Közlöny” nyilatkozata, amihez legyen szabad megjegyezni:

1-szor: „A prot. lelkészek az ő nagy nyomorúságukra való hivatkozással kérték az olesó ruhaszövet kiutalást.”

Mintha e szavakban a kifogásnak a szavai hangzanának. Pedig szomorú valóság, hogy a prot. lelkészek, mint családos emberek, nagyon nyomorúságos helyzetben vannak a ruházatot illetőleg. Egy magános ember mindig könnyebben és kevesebb költséggel ruházhatja föl magát, mint egy családos ember. Nem csoda tehát, ha a családos prot. lelkészek mint elsők és erősebben sürgettek a Népruházati Bizottságnál, mint a nőilen és magánsan élő szegény kath. lelkészek. És nem csoda, ha a Népruházati Bizottság előbb kiutalta a prot. lelkészek részére a ruhaszövetet, mint a kath. káplánok és hitoktatók részére.

2-szor: Ma boldogan dörzsölik a prot. lelkészek kezeiket. Ez már az irigység szava. Nem mondhatnám, hogy boldogan dörzsölik kezeiket, mert még hivatalos tudomásunk sincs a ruhaszövet kiutalásáról. Csak akkor mondhatnám boldognak, ha minden ruhátlan papi gyermek kapna valami olesó ruhát, hogy ne lenne ruhátlan papi gyermek.

3-szor: „Nagy hangozson könyvelik el!” Nem nagy hangozson, csak az igazság hangján és érdemeik alapján, mert az érdemnek bármelyik oldalát tekintjük, a prot. lelkészek megérdemlik, hogy mezitelenységükben megruháztassanak.

4-szer: „Az egyenlőség és viszonyosság elve alapján”. Az egyenlőség és viszonyosság elvét jó volna alkalmazni nemcsak a ruhasegélyre, de a fizetésre nézve is. Mi mindnyájan kérendjük és kérjük, hogy azonnal valósuljon meg az egyenlőség és viszonyosság elve a vallásfelekezetek között, hogy legyen igazi békekesség.

1918. IV. 7.

Csatoros Albert.

Házassági eskü.

I.

E cím alatt a „D. P. L.”-ban felszínre hozott kérdésben az én nézetem az, hogy „ne bontsuk meg a régi határt”, s maradjon meg nálunk továbbra is a házassági eskü; s így a polgárilag házasságra léptettek

nemcsak házastársak, de hitvestársak is lehessenek!...

Nézetem támogatására legyen szabad annyit felhoznom, hogy ámbár gyakran akadtak, s lehetnek ezután is könnyelműen gondolkozók, — mint mindenről, épen így — a házassági eskü nagy horderejű volta felől is, de viszont épen a legvallásosabbak lelki szükségnek érzik azt, hogy — a mostani változott viszonyok között is — ne csak házasságra lépjenek, de hitvestársakká is legyenek...

Mint minden tekintetben, úgy a eskütételt illetőleg is, „ki-ki magának áll, vagy esik“... A hamis esküvők bűne soha sem terhelheti az esketőt, csakis az eskütevőt...

Hogy pedig a házassági eskü eddig sem volt elválást gátló ok, s ma már még kevésbé, az kétségtelen. Hiszen igen sokszor történt olyan eset, mikor úgynevezett „szerelemből kötött“ házasságok, többkevesebb idő múltával válóper tárgyaivá lettek; s viszont „érdek házasságok“ a hitveseknek „holtáiglan“ felbontatlanok maradtak...

Habár egy régi dal azt mondja: „Verd meg Isten azt a papot, aki minket összeadott, sohasem szeretjük egymást, mégis ránk adta az áldást“; s habár egyszer történetesen fül- és szemtanúja voltam — nagyváradi lelkészkoromban — egy olyan jelenetnek, mikor az utcán összetalálkozott két közrendű asszony s egymást üdvözölve, ezen párbeszéd fejlődött ki közöttük: „Nó, hát hogy vagytok már az uraddal, kibékültetek?...“ „Dehogy békültünk, nem is békülünk... A..... borítsa el még azt a papot is, aki minket összeeskettet!...“ Mégis én nem tudom azt mondani (—y—n. lelkész társammal) a házassági esküre, hogy „delendam esse censeo“, hanem ismétlem véleményemet, hogy *ne bontsuk meg a régi határt!*...

Dombi Lajos.

II.

Fiatal káplán voltam az Érmelléken, egyszer bejött hozzám egy esküdni akaró völegény. Ezt kérdezte: Tiszteletes úr, hogy lehet az, hogy én a menyasszonyommal az Isten előtt megesküszünk egymás iránti kölcsönös hűségre és holtunkigian való szeretetre és megtörténhetik, hogy valami külső körülmény folytán nem élhetünk együtt, az Isten előtt kötött házassági esküt a világi törvény felbontja?

Az eléggé intelligens völegény eme kérdése valóban zavarba hozott, gyorsan akartam válaszolni, hirtelen nem tudtam mást válaszolni, mint azt, hogy igaza van kedves barátom, a házassági esküt a polgári törvény lábba tapodhatja, meg nem történte nyilváníthatja.

Azóta többször gondolkoztam a házassági eskü jogosultsága vagy jogosulatlansága felett, mindannyiszor megállapítottam, hogy a házassági eskü nem állhat meg — legkevésbé a mai formájában (Révész) — amíg válópörök vannak, pedig azok voltak

és lesznek is. Hogy lehet nekem lelkésznek a törvény kényszerítő ereje által csak a jó Isten által előre tudott jegyespárok boldogságát, vagy boldogtalanságát esküvel megerősíteni, amikor tudom pld., hogy nem szeretetből mennek egymáshoz, sejttem, hogy nem öregednek meg együtt? Ilyenkor csakugyan tényezővé lettem az általam jól ismert jegyespárok esküvésekor elmondott hamis eskü letételében.

Sokféle specialitásról lemondunk a háború alatt, hátha erről is le tudnánk szokni??

Gyökössi József.

Irodalom.

A protestantizmus hivatása és szolgálata (Beszámoló a DPIK. 1917/18. isk. évi működéséről.)

A biblia némely helyein említés történik az ember cselekedeteinek könyvéről, vagy az életnek és halálnak, az ítéletnek könyvéről, melybe az embernek az Isten előtti felelősségrevonás alapjául szolgáló tettei, cselekedetei vannak bejegyezve. A képzet, mint ilyen, úgy első kialakulási, mint különösen bibliai formájában ékesszavú hirdetője annak az igazságnak, hogy mindenért, amivel birunk, amivel sáfarkodhatunk, felelősséggel tartozunk az ítélő bírónak. Az erkölcsi igazságszolgáltatás immanens magyarázata ugyan e felelősségrevonást, e számadoltatást nem téri és idői aktus formájában képzeli el, hanem a lelkiismeret magasabb isteni működése folytonosságában vallja, de a fejlődés nagy gondolatával számoló e szellemi magyarázat sem vátoztat azon a tényen, hogy életünkért, életünk tartalmáért, annak érületi karakteréért s egész folytatásában megnyilatkozó minőségéért áttörhetetlen erkölcsi felelősséggel tartozunk. Nyissuk hát föl mélyen tisztelt közönség a Debreczeni Protestáns Irodalmi Kör épen záródó 1917—18. működési éve cselekedeteinek könyvét is — mert ami áll az egyesekre, magától értetődőleg áll az egyesek önkéntes buzgóságán felépült erkölcsi testületek hivatásos működésére is — s nézzük meg, ha vajjon a könyv számadoltató lapjára nem az íratott-e, amit a láthatatlan titkos kéz vésett egykor a tivornyázó Belsacar palotája falára: megmérettetél, de hijával találtatál? Hogy a lelkiismeret az erkölcsi mérleg egyensúlyát biztos megállapíthassa, szükség magát legelőször affelől megnyugtattnia, hogy ez a mi számadásra elkötelezett Körünk tényleg a legnagyobb célért: Isten dicsősége szolgálatáért küzd és harcol földi eszközökkel e földön.

A Debreczeni Protestáns Irodalmi Kör egész szellemi tevékenykedése annak a világot átalakító vallásos *principiumnak* a jegyében foly le és őlt háttározott alakot, melynek neve röviden: *protestantizmus*. Ma, amikor ez önálló vallásos életeszmeny dia-

dalútjának immár 400 éves fordulópontján állhat meg és ünnepelhet a kegyeletes emlékezet, ma ne vallanók-e büszkén, hogy Körünk működésének életető levegője, táplálója, irányítója a protestantizmus, mint vallásos világ és életelv? Sőt, ha valamikor, úgy e vészterbes időkben, e mindenféle boldogító eszmékkel telített, az istenfiúságot elfeledő, az emberi méltóságot levetkőző, az egyéni érdeket a legkirívóbb leplezetlenséggel érvényesítő jelen korban kell épen a fülekbe csengően hangsúlyozni: igenis van protestantizmus s e protestantizmus eszményi tartalma megvalósulásáért érdemes és szükséges küzdeni. Van protestantizmus. Hivatalosan az ellenkezőjét nem állítja ugyan senki, sőt a felvilágosultság tetszetős köpönyegébe burkolózók egyenesen újjal mutatnak rá a fejlődő kultúra nagy értékében megállapítható jelenlétére: a lelkiismereti szabadság, a gondolat szabadság, a szabad kritika soha el nem halványuló fényében tükröződő örök életére, — szívesen elismerik felszabadító hatalmát a középkor igájából, méltányolják tudományfejlesztő szerepét, a művészetek kialakulására gyakorolt jótékony hatását, magasztalják a nemzeti államok létrehozásában megnyilvánult kijegecesítő, központosító, transformáló erejét, — de a lényegben csakis ennyit engedélyeznek javára és nem többet... Hogy a protestantizmusnak mint vallásnak is volna még jelentősége, hogy egész létjogosultsága épen ez irányú hivatásán épülne fel, hogy a szellemi és lelki élet vallásos rekreációjában nyilatkoznék meg revelatorikus jellege, üdvszerző jelentősége, a földi életfolytatást megszentelő szerepe —, ez értékevallás a vallás nélkül utazó extrémisták érdemkönyvéből ki, van törölve. Szerintük a protestantizmus csak mint *alaki elv* működik, csak mint minden pozitív megkötöttség elleni protestáció bír még létjogosultsággal, *tartalmi részéber*: ellenben, mely „a kegyelemből hit által való megigazulás“ mélységes igazságát domborítja ki, ma már elavult, megizetlenült, hatástalan theologumenon-ná vált. A veszély nem abban van, hogy e felfogásnak sok-sok neves és tudóskodó szószólója akad, hogy a világnézet nagy talányaival birkozó szellemi irányzatok talán nem hangsúlyozzák elég meggyőzően a protestantizmus tartalmi értékét, világnézeti megdönthetlenségét lényegben igazoló kutatásaik eredményeit, még nem is abban, hogy a legmagasabb problémákig fel nem érő részletvizsgálódás szeret alaptalanul a maga vélt igazságaiban tetszelegni s ezek állítólagos ellentétességét a vallás központi gondolatát nem érintő theologiai képzetekkel szemben szereti élesen kidomborítani, hogy az emberi szellem csodálatos nekilendülése által kikényszerített kultureredmények a könnyű boldogulás, a rohamos előretörés szolgálatába állítva eszközi jellegükből mind kivetkőztek s önálló célekká lettek: — az igazi veszély abban van, hogy a protestantizmus tartalmi elvét mi magunk is,

kik hivatásos szószólój volnánk, *engedtük és engedjük kikopni életünkéből* s feledjük, hogy példák adásában, az érzület megneemesítésében, a lélek hűségének, erejének fokozásában, az emberi öntudat tisztasági fokának és méltóságának kitermelésében s az Isten: a mi mennyei szerető édes Atyánk dicsősége hirdetésében és szolgálatában a *protestáns tartalmi elv ajándékozott legalább annyit* a világnak, mint a szabadság eszméjét minden vonatkozásban megvalósító, kikényszerítő formai elve. — A protestantizmus elerőtlenedése sok egyéb ok mellett főképp abból ered, hogy mi magunk is több súlyt helyeztünk és helyezünk a *negatív kritikai oldalra*, mint az *építő pozitívumra*, hogy lelkiületi dispositionknál fogva szívesen alkalmazkodunk és csatlakozunk minden a protestáns szabadság jegyében megszülető mozgalomhoz, de csatlakozásunk tényében csak a protestáns bélyeget ütjük rá a mozgalomra s a név mellett a legtöbbször elfeledjük belevinni a protestantizmus lényegét, szellemét, tartalmi sajátlagosságát is.

Én lelkelem legszentebb erejével hiszem és valom, hogy a protestantizmus *önálló vallásos életforma*, melyben benne van a haladásnak is minden lehetősége, föltétele, de amely tartalmi gazdaságával is, gondolatai evangéliomi tisztaságával és isteni kijelentésen alapuló változhatatlan jellegével s erkölcsi felfogása utólérhetetlenségével is minden időben s így napjaink lázas, vajudó ütközéseiben is ki kell hogy elégítse és ki tudja elégíteni a váltság után epedő emberi lelkeket. Hirdetem és vallom, hogy a protestantizmus 400 évvel ezelőtt nem azért pattant ki gyöngye földi eszközökön keresztül az örök isteni bölcsesség és tökéletesség kijelentés mélyéből, hogy feltörekvő emberi bölcselkedéseknek legyen eszköze, e világnak idői legyőzöttje, hitvallóinak szégyene, hanem, hogy ha kell, legyen az örökkévalóság szempontjából a lét talányainak, sejtelmes titkainak az emberi értelemre nézt legvilágosabb megmagyarázója, rendező feldolgozója, mint gyakorlati életprincipium pedig töltsse meg e földi életet a legszentebb mennyei javakkal, édesítse meg az istenfiúság boldogságával, nemesítse meg az Istenországa krisztusi előjogával!

Föltétlen bizonyos, — nem is lehetne másképen — hogy a Debreczeni Protestáns Irodalmi Kör is ily értelemben zászlóvivője, küzdő hőse a protestáns vallásos világelvnek s hogy működésének minden mozzanatát e szemüvegen keresztül kívánja megítéltetni. Lelkiismeretünk tehát nyugodt lehet, hogy valóban nagy célnak állunk a szolgálatában s hűségünkkel, buzgóságunkkal, agilitásunkkal, kitartásunkkal nem a magunk hírnevét akarjuk biztosítani, de Isten dicsőségét akarjuk a világ elibe tárni.

Ily erőink feletti lévén a feladat, de becsületes és igaz a megvalósítására fordított igyekezet, nem kell félnünk, hogy a Debreczeni Protestáns Irodalmi

Kör cselekedeteinek könyvébe a hűtlen sáfarkodás megróvó ítéletét jegyzi be az örökkévaló ítélő bíró. Ami erőnktől tellett s amit a mostoha idők megengedtek, a protestáns öntudat és eszményiség szolgálatában mind megkíséreltük s úgy a központban, mint a vidéken felolvasó estélyek tartásával, azokra a legkiválóbb szellemi öröknek, országos hírvű művészeknek s a minden jó és nemes cél munkálására mindig kész hölgytársadalom legelőkelőbb tagjainak megnyerésével, nemkülönben az írásnak fegyverével igyekeztünk a Kör működése fontosságát, tervszerűségét és eredményességét beigazolni. A siker biztosításában egyaránt része van minden lelkes közreműködőnek, a vezetőség minden fáradságot és akadályt legyőző tettekkészségének, bölcs és tapintatos irányításának, de kiváltképpen szeretve tisztelt védnökünk: főtiszteletű és méltóságos Dr. Baltazár Dezső püspök úr Körünk érdekei iránt mindig tanúsított szerető megértésének és a fejlesztő munkában való többszöri maradandó hatású részesevé lekötelező tényének, melyért leghálásabb köszönetünket tolmácsolni, itt a nyilvánosság előtt is kedves kötelességünk. Hálával és köszönettel ismerjük el az érdeklődő közönség méltányoló és támogató szeretetének annyi megnyilatkozott jelét is, mely a Kör működésének sikerességét nemcsak a felolvasó estélyek nagyszerű látogatottsága által biztosította, hanem e működés minél fényesebb tételében legelőkelőbb oszlopai által maga is ténylegesen részt vett s a jövőre is részt kíván venni.

Mit lehetne egy dióhéjba szorított rövid beszámoló keretében a Debreczeni Protestáns Irodalmi Kör épen záródó működési esztendeje kiemelkedő eseményeiről többet mondani? De mit is kellene többet mondani? Legyen elég nekünk mindnyájunknak a hűségesen végzett munka boldogító tudata, mely a jövő ugará szántásához is serkentsen új erőre, új hitre, új lelkesedésre! Az Istennek pedig, ki kegyelmével a legszentebb feladatra méltatott s ki előtt örök mérlegelésre ott áll erkölcsi cselekedeteink teleirt, nyitott könyve, a felmentést jelentő szent segedelmért, a jutalmat kínáló helybenhagyásért legyen dicsőség, tisztesség és hálaadás! Öríranta ilyen érzülettel s egymás kölcsönös megbecsülésével új sikerek reményében zárjuk tehát jelen esztendőnket!

Varga Zsigmond.

Halottaink

Dr. Csorja Papolczy Olivér. Mozgósítás kezdetétől a harctereken küzdött, előbb a szerb, azután az orosz, végül másfél évig az olasz fronton. A XI. isonzói csatában, midőn zászlóaljával az ellenség gyűrűje körülfogta, negyedmagával keresztül vágta magát s a lábán kézibombától megsebesült. Ekkor kórházba került. Amikor értesült, hogy a XII. isonzói csatában támadólag léptünk fel, bár még nem épült fel tel-

jesen, azonnal a harctérre sietett. Jelentkezésekor a leghátsó tartalékba osztották, de ezredesétől kérte az első vonalba helyezését, mit az készséggel teljesített. Megtörtént nem egy ízben, hogy harci szünetek alatt kezében löfegyverével, a drótakadályok előtt — mint a régi daliás időkben — hívta párbajra a légvonalban közel álló ellenség tisztjeit, de senki nem jelentkezett. Amidőn az olaszokat csapatjával az első védelmi vonalból kivetette és a második ellen vezette csapatát, érte 1917 október 24-én este az ellenséges gránát és 28 éves korában hazájáért kilehelte hősi lelkét. A polgári életben ügyvédjelölt, a katonaságnál főhadnagy volt. Tulajdonosa volt a két ezüst vitézségi éremnek, signum laudisnak, katonai érdemkeresztnek, vaskorona rendnek és Károly csapat keresztnek. Magyar kálvinista papok ilyen hősi szellemű fiai védtek és mentették meg hazánkat. Áldott az ő emlékezetük. Papolczy Zoltán apai lelkész egyetlen fiát gyászolja az elhunytban.

Demeter Gyula adorjáni lelkész hosszas szenvedés után f. hó 16-án jobblétre szenderült. Nemes lélek, jó szónok, fáradhatatlan buzgalmú lelkipásztor volt, aki a lelkipásztori gondot hiven vette magára úgy debreczeni s. lelkész, mint adorjáni lelkész korában. Elhunytá felett gyámol nélkül maradt kised családjával együtt méltán kesergünk.

Különfélék

A debreczeni református leánynevelő intézet növendékei e hó 21. és 22. napjain délután 5 órakor nagyon sikerült iskolai estélyt rendeztek a „Tanítók háza” és az intézet segítő egyesülete javára. A műsor kilenc pontja bővölködött tánc, ének s zene számokban és élőképben. Igen kedves és megragadó volt Tóth Árpádné tanárnőnek „A mi iskolánk” c. jelenete előadása, szépek voltak a táncok és mese-jelenetek, melyekhez a szöveget Spangel Margit tanítónőképzőintézeti növendék énekelte nagy precizitással. Az ültetvényes c. énekes párjelenetben meglepően érvényesült Baltazár Erzsébet 6. gimn. bájos hangja és játéka Nestor Felicia 8. gimn. ügyes éneke és szereplése mellett. Az estélyt a „Náni” c. népszínművéből összeválogatott jelenetek — műkedvelőknél szokatlanul sikerült — előadása, egy művésziességen lejtett klasszikus tánc és a zenekísérettel előadott énekkari szám zárta be. Az egész műsor énekszámait Nagy Ilonka gimn. növ. kísérte zongorán kifogástalan pontossággal és műértéssel. Az estély első előadásán az egyház, város és iskolák előkelőségei nagy számmal megjelentek.

Példa. A balatonfüredi református egyház a tanítóinak, fejenként 600 K háborús segélyt szavazott meg.

Mikor lesz vége a háborúnak? Erre a kérdésre óhajt feleletet adni Lukácsi Imre lelkészünk Dán. 12. 9—12 alapján irt s az Igehirdető májusi füzetének 226—232. lapjain közölt beszédében Bépecsételt beszédek c. alatt. Szerző odakonkludál, hogy a teljes béke a március 26-án megkötött román béke után 965 napra fog beállani. Ez hozzávetőleges számítással 1920 novemberében lesz.

120—1918.

Pályázat.

A debreczeni államilag segélyezett református polgári leányiskolánál két újonnan szervezett segéd-tanítónői állásra pályázat hirdették.

1. Nyelv- és történettudományi tanszékre.
2. Mennyiség- és természettudományi tanszékre.

Pályázhatnak a fenti szakokra képesített, református vallású polg. isk. tanítónők. Németnyelv és torna tanításra képesítéssel bírók előnyben részesülnek. Javadalmazás: alapfizetés 1400 K, melynek fele állami fizetékiesítés, 640 K lakpénz, szabályszerű ötödéves korpótlék, további előlépés és fizetékiesítés a 85,400—1912. számú miniszteri rendelet szerint. Pályázati határidő 1918 május 15. déli 12 óra. A pályázatok az igazgatósághoz emelve, okmányokkal együtt a polg. isk. igazgatóságához kell benyújtani. (Debreczen, Kossuth-u. 33. sz.)

Konrád Teréz,
megbízott
igazgató.

Könyves Tóth Kámán,
a debreczeni református felső-
leánynevelő-intézet igazgató-
tanácsának elnöke.

A tiszántúli református egyházkerület püspökétől.

2177—1918.

Pályázat

a nagybányai református egyházmegyébe kebelezett Garbolcz egyházközség lelkészi állására.

1. Lakás, kert. 2. 6 hold szántó 3 fordulón és 400 □-öl kenderes. 3. 8 hold erdő legelő használata.
4. Kézpénz 20 K. 5. 25 mm. búza megváltva á 18 K = 450 K. 6. 14 fél szekér széna, megváltva szekerenként (15—20 K) 212 K 80 f. 7. 10 régi öl (34 köbméter) tűzifa beszállítva megváltva (á 30 K) 300 K.
8. Közmunka váltság 40 K. 9. Ó-temető fű hasznávétele. 10. Földek adóját egyház fizeti. 11. Stóla kerületi szabályzat szerint. 12. Termények, szolgálmányok megváltása 1920 április 17-ig terjed. Kongrua 1089 K 81 fillér. Beruházás 200 K.

Az állás szeptember hó 1-én foglalandó el.

Az egyházi törvény által előirt okmányokkal szerelt pályázati kérvények Széll György espereshez Avasújváros (Szatmár megye) küldendők 1918 május hó 19-ig.

Kelt Debreczen, 1918 április hó 19.

Kiss Ferenc,
püspök h.

Most jelent meg:**IMÁDSÁGOK.**

Bibliaolvasással egybekötött hétköznapi reggeli istentiszteletekre. — Írta:

F. VARGA LAJOS,
— nagyrábéi református lelkész. —

I-ső kötet. — Ára füzve 8 korona, kötve 12 korona.
A II-ik kötet 3—4 hét múlva jelenik meg, ára ugyanannyi lesz. — Portóra 1 korona küldendő.

Kapható:

HEGEDÜS és SÁNDOR

protestáns irod. könyvkiadóhivatalában
DEBRECZEN.

A „HANGYA“

a Magyar Gazdaszövetség fogyasztási és értékesítő szövetkezete bármely községbe költségmentesen küldi ki megbízottját, ahol fogyasztási és értékesítő szövetkezetet akarnak szervezni. Mielőtt a mozgalmat megindítanák, forduljanak a kezdeményezők útbizgatásért a „Hangya“ igazgatóságához: Budapest, IX. Közraktár-utca 34. sz. A „Hangya“ kötelékében jelenleg 1700 fogyasztási szövetkezet működik, amelyek összforgalma 80.000.000 korona volt.

Földmivelő népünk erkölcsi emelkedésének és vagyoni gyarapodásának legbiztosabb eszköze a gazdasági szervezkedés. A termelés fejlesztése, az értékesítés kedvezőbbé tétele, a háztartási és gazdasági szükségletek jutányosabb beszerzése csak fogyasztási és értékesítő szövetkezetek útján érhető el.